

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

בענין הבדלה - חלק ד

אור החשמל אם מועיל לנר הבדלה

שאלה: האם אפשר לברך ברכת בורא מאורי האש בהבדלה על אור החשמל.

תשובה: אף שאור החשמל נידון כאש, אין להדליק בו נר הבדלה כיון שמכוסה בזכוכית, ובנר הבדלה צריך שתהיה האש גלויה¹.

לבלוע כדורים לפני הבדלה

שאלה: אשה הנוטלת כדורים שיש לקחתם כל יום באותה שעה, האם תוכל לקחתם לפני הבדלה.

תשובה: מותר, ומותר אף לקחתם עם מים².

בורא מאורי האש על אור חשמל כדי להורות וללמד לעם שהחשמל הוא אש גמור וחייב עליו משום הבערה בשבת, מכל מקום אין לנו להקל בזה כנגד סתימת הביאור הלכה שהכריע הלכה כדעת השולחן ערוך שאין לברך על אש בעששית, ובפרט לדברי רבי עקיבא איגר שהביא הביאור הלכה (סימן רצח ס"ה) לגבי נר שלא שבת ממלאכה בשבת שאין לברך עליו בורא מאורי האש, וכתב רבי עקיבא איגר שאם ברך עליו צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כיון שברכת האש שהייתה לבטלה היא כהפסק בין הגפן להמבדיל, ואם כן במברך על אור החשמל יש לחוש גם להפסק בברכת הגפן, ומשום כך אין להקל בזה כלל.

2. בגמרא בפסחים (קה ע"א) "כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה", ובגמרא שם הביאה את דברי רב הונא שראה אדם השותה מים קודם הבדלה, ואמר לו אינך מפחד מאסכרה, ומסקנת הגמרא שם שרבנן דבי רב אשי לא הקפידו על מים אלא רק על יין ושכר, וכן הביא השולחן ערוך (סימן רצט ס"א) "אסור לאכול שום דבר, או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים, משתחשך עד שיבדיל", ואולם בכתבי המקובלים כתבו שגם מים אין לטעום קודם הבדלה (פרי עץ חיים שער השבת פכ"ד) "מורי זלה"ה הזהרני מאוד שלא אשתה מים קודם הבדלה, ואמר לי כי השותה מים בזמן ההוא ימות באסכרה", והובא

1. בירושלמי (ברכות פ"ח ה"ה) כתב היה נר מונח בתוך פנס או בתוך אספקלריא, אינו מברך עד שיראה את השלהבת וישתמש לאורה, ובפירוש רבינו האי גאון (סוף מסכת כלים) פירש אספקלריא זכוכית, וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה שם, וכתב בספר ארחות חיים (הלכות הבדלה אות י) שלפיכך אינו רשאי לברך בורא מאורי האש על נר שבתוך עששית, עד שיוציא משם את הנר כדי שיהיה רואה את השלהבת, וכן פסק השולחן ערוך (סימן רצח ס"ט), ובביאור הלכה הביא לדברי המגן אברהם שהקל בזה כדעת הרשב"א שאפשר לברך על נר שבעששית כל שרואה את השלהבת, ודימה את דין זה לדין ערווה בעששית שדינה כמו רואה את הערווה, וכתב הביאור הלכה דיש לחלק שלגבי ברכת בורא מאורי האש צריך שתהיה האש כבריאמה ומשום כך כל שמכוסה בעששית אין לברך עליה, ולפי זה גם נורת חשמל כיון שהאור שבה מכוסה בזכוכית אין לברך עליה בורא מאורי האש, ואף שבשש"ת נחלת שמעון (סימן טו) העיד על מרן רבי חיים סולובייצ'יק ז"ע שהיה מברך בורא מאורי האש על חשמל כדי להוציא מלב הטועים החושבים לומר שחשמל אינו בכלל איסור הבערת אש בשבת, וכן הביאו שהיה מנהגו של מרן רבי חיים עוזר גרודינסקי ז"ע לברך

שכח להבדיל במוצאי יום טוב אם יש לו תשלומין

שאלה: שכח להבדיל במוצאי יום טוב האם יוכל להבדיל לאחר מכן.

תשובה: לגבי יום טוב לא נאמרה ההלכה שאפשר להבדיל כל שלשה ימים, ואולם כל היום הראשון יכול להבדיל אבל לאחר היום הראשון שוב אין לו תשלומים³.

עקיבא איגר שכתב בשם ספר לשון חכמים שבמוצאי יום טוב אין להבדלה תשלומין דבשבת שייך לומר ששלשת הימים הראשונים שייכים עוד לשבת שעברה מה שאין כן ביום טוב, ומכל מקום כתב רבי עקיבא איגר שכל יום הראשון שאחר יום טוב יכול להבדיל, ובשער הציון שם (סק"ל) ציין לדברי השערי תשובה (סימן תצא) שהביא את דברי הברכי יוסף בשם בית יהודה שמי ששכח להבדיל במוצאי יום טוב יכול להבדיל כל השבוע, והברכי יוסף חלק עליו וכתב שאין לסמוך על זה למעשה.

בדעת תורה למהרש"ם (סימן רצט) ובכף החיים (שם סקי"ו), ובשלמת חיים (להגרי"ח זוננפלד סימן רנח) כתב שהמנהג שלא לשתות כלום קודם הבדלה, וכן הוא בערוך השולחן (סימן רצט ס"א) שמה שאנו נוהגים שלא לשתות מים קודם הבדלה אין זה מן הדין אלא על פי המבואר במדרש שאזמן חזרת הנשמות לגהינם, ולדברים אלו עולה שכל שצריכה לשתית המים לצורך נטילת הכדור ודאי תוכל ליתלו עם מים ואין לחוש בדבר.
3. במשנה ברורה (סימן רצט סקט"ו) הביא את דברי רבי

בעניין הדלקת נרות

ברכה קודם הדלקה אם יכולה להדליק

שאלה: אשה שנוהגת כמנהג בני אשכנז שמברכים אחר ההדלקה, וטענה וברכה לפני ההדלקה, האם תוכל להדליק, או שכיון שברכה קבלה שבת ואסור לה להדליק.

תשובה: מותר לה להדליק שהרי היא כמתנה שאינה מקבלת שבת בברכה, שאם לא כן נמצאת הברכה לבטלה, ועל מה חלה ברכתה⁴.

4. מועיל התנאי, ומשמע בדבריו שמכל מקום באופן שהקדימה לברך שהרי זה כשעת הצורך ויכול לסמוך על הכרעת ההלכה שמועיל תנאי ותוכל להדליק גם לאחר הברכה, וכן נקט בקצות השולחן (סימן עד בדי השולחן סקי"ט) לבאר את עיקר דברי הרמ"א דלכאורה קשה איך נוכל לומר שברכה קודם הדלקה חשובה קבלת שבת ותהיה אסורה להדליק דאם כן על מה חלה הברכה, וגם הרי בדעתה להדליק ותנאי מועיל אפילו בלב, ולכן ביאר שמנהגם היה להדליק תחילה חלק מהנרות ולאחר מכן להדליק עוד נרות שעל השולחן, ואם תברך לפני ההדלקה תוכל להדליק את הנרות שמדליקה תחילה ולא את הנרות שעל השולחן שכבר קיבלה שבת, ואם משום תנאי לא רצו לסמוך על התנאי לכתחילה, ומשמע בכל דבריהם שכל שיש תנאי להדיא וודאי שתוכל לחזור ולהדליק גם אחר שברכה, ובאופן זה שהקדימה לברך הרי זה כמתנה שאינה מקבלת שבת ותוכל לשוב ולהדליק.

4. שאינה מקבלת שבת כמבואר ברמ"א (סימן רסג ס"ו), ואף שכתב שם המגן אברהם (סק"ב) שאין להתנות אלא בשעת הצורך לחוש לדעת החולקים שאין מועיל תנאי, מכל מקום באופן זה בסתמא דעתה להדליק והרי זה כתנאי שאינה מקבלת שבת בברכתה, וכבר כתב הבית יוסף (שם) שמועיל התנאי גם בלב, וכן נראה מבואר בדברי רבי עקיבא איגר (שם ס"ט) שכתב דלדעת ה"בה"ג הסובר שלא מועיל תנאי כלל מבואר מפני מה צריכה לברך לאחר ההדלקה, שאם תברך קודם לא תוכל להדליק, אבל להכרעת ההלכה שמועיל תנאי מפני מה לא תברך קודם ההדלקה ונסמוך על דעתה שאינה מקבלת שבת עד לאחר ההדלקה, וביאר רבי עקיבא איגר שכוין שכל מה שמועיל התנאי הוא רק לצורך אבל שלא לצורך אין מועיל תנאי כיון שחוששים לדעת הסוברים שלא מועיל תנאי, לכן תיקנו לברך לאחר ההדלקה לחוש לדעת הסוברים שלא

קבלת שבת בהדלקת נרות

שאלה: האם מותר לכבות את הנר שמדליקה בו את הנרות לאחר ההדלקה.

תשובה: לנוהגים על פי דעת השולחן ערוך שמברכת קודם ההדלקה יש להחמיר שלא לכבות את הנר שהדליקה בו אלא להניחו שיכבה מאליו⁵, ולנוהגים כדעת הרמ"א שמברכת לאחר ההדלקה מותר לכבות את הנר שמדליקה בו לאחר ההדלקה קודם שתברך⁶, ויש שהחמירו גם לשיטת הרמ"א שלא לכבות את הנר לאחר ההדלקה כיון שמקבלת שבת מיד בגמר ההדלקה⁷.

להמשיך ולהדליק נרות נוספים שכבר קבלה שבת, והניח קושיא זו בצריך עיון.

ובערוך השולחן (שם סי' א) כתב שלדעת הרמ"א כל הקבלה היא בברכה ולא בהדלקה, ובוזו נראה שכיון ליישב את קושיא רבי עקיבא איגר, ולכן כתב שלדעת הרמ"א מותר לכבות את הנר שהדליקה בו שכן אינה מקבלת שבת עד הברכה, ולכאורה יש לסייע לדבריו מדברי רב האי גאון (תשובות הגאונים [מוסאפה] סימן פב) שהשיב לשאלה שאם מברך לאחר הדלקת הנר הראשון שוב לא יוכל להמשיך בהדלקה שהרי קיבל על עצמו שבת, ואם לאחר הנר האחרון הרי זה ככרחה לאחר מעשה, והשיב רב האי גאון שאם נאמר שמקבל שבת בברכה לא יוכל להדליק גם נר אחד, ולכן כתב שהמנהג הוא שמדליקים כפי צריך, ורק לאחר מכן מברכים ושוב שותלים ממלאכה, ומשמע שהקבלה היא בברכה ולא בהדלקה, וכן נראה גם בכלבו (סימן לא) שכתב שאין כל בני הבית מקבלים שבת בהדלקה אלא האשה המדלקת "היא אסורה לעשות מלאכה לאחר שהדליקה, דכיון שמברכת עליה אין לך קבלה גדולה מזו", ומשמע שהברכה היא הקבלה, וכעין זה יש לדקדק גם בדברי רבינו תם בספר הישר (חלק התשובות סימן מח) שכתב להוכיח שיש ברכה להדלקת נר שבת ישכן כתב בהלכות גדולות המדליק נר חנוכה ונר שבת תחילה מדליק נר חנוכה דאי אדליק שבת ברישא איתסר ליה, מכלל שהוא מברך, שאם אין ברכה קבלה מניין, ומשמע שהברכה היא הקבלה ולא עצם ההדלקה, ואמנם שראיה זו יתכן לדחות שאין כוונת רבינו תם שהקבלה היא בברכה ולא בהדלקה, אלא שבלא ברכה לא היה משמעות להדלקה עצמה לראותה כקבלת שבת, ורק על ידי הברכה שמגדירה את ההדלקה שהיא לשבת נחשבת ההדלקה קבלה, ואולם יותר נראה בדבריו שכוונתו שהברכה היא הקבלה ולא עצם ההדלקה, וכדברי הכלבו, וכן יש לדקדק מדברי המגן אברהם (סימן רסג סק"א) שהביא את דברי מהר"ש שכשיש חופה בערב שבת ומאחרים עד שקיעת החמה והנשים אינן רוצות לקבל שבת לפני החופה שידליקו קודם החופה ואחר כך כשחוזרים תפוש ידיה על הנרות ותברך, ומשמע שקבלת שבת היא רק בשעת הברכה ולא בשעת הדלקה ולכן אם לא תברך עד שתשוב לביתה אינה מקבלת שבת עד שתברך, וכן נראה גם בחיי אדם (כלל ה סי' א) שהשמיט לגמרי לדין זה של השולחן ערוך שתניח

5. כפי שהובא לעיל שיטת הבה"ג שמקבלים שבת בהדלקת הנר, ובשולחן ערוך (סימן רסג ס"ו) כתב שעל פי זה נוהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה, ואין מכבות אותה, ואולם כל זה הוא לשיטת הבה"ג, ובשולחן ערוך שם לאחר שהביא את דברי הבה"ג כתב "ויש חולקים על בה"ג ואומרים שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנר אלא בתפלת ערבית", וכאשר מביא השולחן ערוך דעות בשם יש אומרים הלכה כדעה אחרונה, ולפי זה נראה שפסק כאן להלכה כדעת יש חולקים הללו שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנר, וכן כתב השד"ח חמד (כללי הפוסקים כלל יג) בשם כנסת הגדולה וההיד"א, וכן כתב ביד מלאכי (בכללי מרן), אלא שכבר תמחו על זה מדברי השולחן ערוך בהלכות חנוכה (סימן תרעט ס"א) שכתב בערב שבת מדליקים נר חנוכה ואחר כך נר שבת, ומקור דין זה הוא מדברי הבה"ג שנקט שמקבלים שבת בהדלקת נר שבת וכיון שקיבל שבת שוב לא יוכל להדליק נר חנוכה, ולכאורה נראה שנקט כדברי הבה"ג שמקבל שבת בהדלקה, אלא שבבית יוסף הביא את דברי הבה"ג ואת דברי החולקים וסיים דבריו "ולענין מעשה נראה לי דמדליק של חנוכה תחלה, דאף לדברי החולקים על בעל הלכות גדולות אם רצה להדליק של חנוכה תחלה רשאי", ובדרכי משה הקשה על דבריו שהרי נר שבת תדיר ואם כן לדעת החולקים על בה"ג היה ראוי להקדים נר שבת, ונראה בדעת הבית יוסף שסובר שיש לחוש לדברי בה"ג כנגד מעלת תדיר, ולפי זה וודאי שיש לחוש לדבריו להזהר שלא לכבות את הנר שהדליקה בו אלא להניחו שיכבה מאליו.

6. שהדליקה בו הו לשיטתו שמברכת קודם ההדלקה שקבלת שבת היא בהדלקה, ומשום כך נקט שמיד בגמר ההדלקה מקבלת שבת ולכן לא תכבה את הנר אלא משליכה אותו לארץ, אבל לדעת הרמ"א שנקט (שם סי' א) שמברכים אחר ההדלקה כיון שאם תברך קודם תקבל שבת בברכה ושוב לא תוכל להדליק, יתכן שאינה מקבלת שבת אלא בברכה, ולא בהדלקה, וכן יש להכריח לכאורה מקושייתו של רבי עקיבא איגר שהקשה על הרמ"א כיצד כתב שאם תברך קודם הדלקה לא תוכל להדליק כיון שכבר התחילה בעסק ההדלקה, אם כן גם כאשר תדליק נר אחד שוב לא תוכל

טענה במניין הנרות אם יכולה לשוב ולהדליק

שאלה: אשה שטענה במניין הנרות, וחשבה שהדליקה כבר את כל מניין הנרות שרגילה להדליק, ולאחר שסיימה להדליק, ראתה שהדליקה פחות מהמניין שרגילה בו, האם יכולה לחזור ולהדליק נרות נוספים כפי שרגילה.

תשובה: כל זמן שלא ברכה יכולה לחזור ולהדליק⁸, אבל לאחר שברכה שכבר קיבלה שבת לא תחזור ותדליק, ואינה יכולה לסמוך באופן זה על האמור לעיל באופן ששכחה ולא הדליקה כלל שבזה דעתה שלא לקבל שבת עד לאחר ההדלקה.

ולהדליקה וכדלקמן, אלא ודאי שהדלקתה הוא לצורך שבת אלא שלא קבלה עליה שבת עדיין כל זמן שלא ברכה, ומבואר בלשונו שנקט שאינה מקבלת שבת עד הברכה, ומשום כך אף העלה צד שיהיו הנרות עד הברכה כנרות של חול, ואולם אפשר לדחות שאין כוונתו שאינה מקבלת שבת עד הברכה ממש, אלא עד שתסיים את ההדלקה, ונקט בלשונו עד הברכה שהיא בסיום ההדלקה, ואולם ריהטת לשונו ודאי מורה שאינה מקבלת שבת עד הברכה, וכדעת הערוך השולחן.

7. כמבואר לעיל מדברי הקצות השולחן בביאור דעת שולחן ערוך הרב.

8. שכן העיקר להלכה שלמנהג בני אשכנז שמברכים לאחר ההדלקה הקבלה היא בברכה, כמו שנקט הערוך השולחן בישוב קושייתו של רבי עקיבא איגר, [כמבואר בשאלה העוסקת בכיבוי הנר שהדליקה בו לאחר ההדלקה], וכמו שנראה בלשונו של רב האי גאון והכלבו וכמו שהתבאר לדקדק בדברי רבינו תם בספר הישר, וכמבואר בדברי החיי אדם שהשמיט לדברי השולחן ערוך שנהגו להזהר שלא לכבות את הנר שהדליקה בו, וכמשמעות לשונו של הביאור הלכה שאינה מקבלת שבת עד הברכה, ולכן באופן זה שעדיין לא ברכה יכולה לסמוך ולהדליק את שאר הנרות ששכחה להדליקם, וגם למנהג בני ספרד שנהגו לברך קודם ההדלקה, מותר לה לחזור ולהדליק את שאר הנרות שכן השולחן ערוך (סימן רסג ס"ו) נקט לעיקר את דעת החולקים על הבה"ג וסוברים שאין מקבלת שבת בהדלקה, וגם לדעת הבה"ג אינה מקבלת שבת עד גמר ההדלקה, ולכן באופן זה ששכחה להדליק חלק מהנרות תוכל לסמוך לגמור את הדלקת שאר הנרות, ואולם למנהג בני אשכנז לאחר הברכה לא תוכל לחזור ולהדליק שכבר קבלה שבת בקבלה גמורה.

את הפתילה על הארץ, ומשמע שלמנהגינו שמברכים לאחר ההדלקה אין מקום למנהג זה כיון שאינה מקבלת שבת עד הברכה [אלא שעדיין יש להעזיר מלשונו של החיי אדם שכתב שהטעם שמקבלת שבת בברכה כיון שהיא תחילת הדלקה, והיינו שכל הקבלה בברכה רק מחמת היותה חלק מההדלקה, וכל שכן שמקבלת שבת בהדלקה עצמה, ואולם ממה שהשמיט את דין השולחן ערוך נראה שנקט שבהדלקה עצמה אינה מקבלת שבת, וצריך עיון].

ואמנם בשולחן ערוך הרב (שם ס"ו) הביא את דברי השולחן ערוך שנהגו שאין מכבות את הנר שהדליקו בו כיון שמקבלות שבת בהדלקה והוסיף וביאר שאף שממשיכות להדליק נרות נוספים מלבד הנר הראשון היינו שאין מקבלות שבת עד גמר ההדלקה, ואחר כך (בס"ו) הביא את דברי הרמ"א בשם מהר"י ויל שמברכים לאחר ההדלקה כיון שאם תברך קודם ההדלקה שוב לא תוכל להדליק, ומבואר בדבריו שנקט בפשטות שגם לדעת הרמ"א מקבלת שבת בסוף ההדלקה ולכן לא תכבה את הנר שהדליקה בו, וכן כתב בקצות השולחן (סימן עד סק"ה), וכן כתב הבן איש חי (שנה שניה פרשת נח הלכה ח) ולדבריהם צריך לומר בישוב קושיית רבי עקיבא איגר שישנם ב' סיבות לקבלת בהדלקת נרות א. בהדלקה עצמה וזה נעשה רק בסוף ההדלקה ב. בברכה שהברכה לבדה היא סיבה לקבלת שבת, ולכן אם תברך קודם ההדלקה לא תוכל להדליק.

ויש שכתבו לדקדק מלשונו של הביאור הלכה (סימן רסג ס"ו) שכתב להקשות על הבית יוסף שהתיר להדליק בנרות שבת מנר לנר, שלכאורה יש לאסור כיון שהנר הראשון הוא מן הדין והשאר הם ממנהג, וכתב שם הביאור הלכה וזה לשונו "אבל זה אין לתרץ דלא מקרי עדיין נר של מצוה כל זמן שלא ברכה עליה, דזה אינו דאם הדלקתה הוא שלא לצורך שבת היתה צריכה לכבותה ולחזור

ברכת ישר כח להרב רוני
ליקר שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במייל
ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח להרב אריה
שינפלד שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון